

tica, de gairebé un centenar d'escrits, o fragments, conferències publicats en llocs bastant diversos, i gairebé sempre al voltant del tema de la cultura catalana. És una col·lecció d'assajos, de valor divers, de gran amplitud en el temps, des l'actualitat punyent, a la temàtica medieval, de Llull a Berenguer Sarriera, en ocasió dels *Reculls lexicogràfics*. En molts fragments hi ha una considerable riquesa lingüística, i cal dir, a més a més, que Oriol Casassas té un estil literari propi.

El vessant social de la pediatria. N'hem escrit en un altre lloc. Es va moure principalment en el medi de la Societat Catalana de l'especialitat. Els seus escrits més importants són *L'ensenyament de la pediatria*, el 1964; *L'hospitalització pediàtrica a Catalunya*, el 1966; *La pediatria en el sub-urbi*, 1967. Com veiem, pels anys en què es van publicar, pertanyen a una etapa de sensibilització i lluita social. En aquests camps Casassas hi va tenir una dedicació i una activitat exemplars.

5. LES SOCIETATS CIENTÍFIQUES. LA DIRECCIÓ DE PUBLICACIONS CIENTÍFIQUES CATALANES.

Acabem de remarcar la seva preocupació vers els problemes de la societat, més centrats en la seva actuació directa, la pediatria, i en la seva formació i projecció cultural. Va tenir un compromís ferm, extens i més marcat en quatre grans institucions. Quan va assolir llocs directius hi tingué una dedicació entusiasta i en algun cas hi vessava tot el seu potencial. I la llengua, en temps en què no tenia pas facilitats, era un dels camps de lluita. Així ho va demostrar en bastants moments en la Societat Catalana de Pediatria, que presidí, i de la qual dirigí la revista, el *Butlletí*, durant sis anys, de 1959 a 1965. Igualment en l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, de la qual fou president i també, per tant, director de la revista. A redós de l'Acadèmia hi ha també els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, en els quals esmerçà molta energia. Va ser president del que es va celebrar a Andorra l'any 1988.

Un segon camp és el seu treball en l'àmbit de l'Institut d'Estudis Catalans. De l'Institut en formaren part també els seus germans, Enric, que en fou president, i Lluís. Oriol, membre de la Secció de Ciències Biològiques, des del 1985. De l'Institut, en penja, com a filial, la Societat Catalana de Biologia, creada ja per l'impuls d'August Pi-Sunyer, i de la qual Casassas fou també president i on fou important la seva petjada principalment organitzativa.

Jacint CORBELLA
Institut d'Estudis Catalans
Universitat de Barcelona

JORDI CASTELLANOS I VILA
(1946-2012)

Jordi Castellanos i Vila moria a Barcelona el 19 d'octubre de 2012, tot just complerts els 66 anys, a conseqüència d'un tumor cerebral que se li havia manifestat el darrer dia del 2011. Havia nascut a Tagamanent (Vallès Oriental) —el quart de set germans— l'11 de setembre de 1946, al nucli de Santa Eugènia del Congost, propietat provinent de la família materna. Hi va residir fins que deixà de ser rendible carbonar i en general explotar la terra i els boscos, de manera que al principi dels anys cinquanta, amb la generalització del petroli i altres combustibles per a la cuina i altres usos domèstics, el seu pare retornà a la seva professió de farmacèutic, a Barcelona, on

s'establí amb la família. A Barcelona continuà els estudis primaris que havia iniciat a Tagamanent i entre el 1957 i el 1965 estudià successivament als seminaris menor, a la Conreria de Tiana, i major, a Barcelona.

Els anys 1965-1970 féu els estudis de filologia hispànica a la Universitat de Barcelona, i el 1971 obtingué el grau de llicenciat amb un primer estudi sobre Raimon Casellas. Simultàniament seguí els cursos de literatura catalana contemporània als Estudis Universitaris Catalans sota el mesuratge directe del professor Joaquim Molas. Aquests anys, entre el 1968 i el 1971, treballà en la preparació i la redacció de temes i autors literaris per a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i per al *Diccionari de literatura catalana* d'Edicions 62 (publicat el 1979), i les primeres publicacions d'estudis acadèmics arribaren aviat: induït i orientat per Joaquim Molas, va fer estudis introductoris a *La Mercè de Bellamata* (1969), de Martí Genís i Aguilar, i a *La damisella santa i altres contes* (1974), de Raimon Casellas, per a la col·lecció «Antologia Catalana» (que codirigiria en 1975-1982), i va elaborar la *Guia de la literatura catalana* (1973), que volia contribuir a cremar etapes en el procés de recuperació de la tradició d'estudis catalans i llur repercussió pública tot just represa i només embastada abans del 1939, posant a l'abast del lector una via d'entrada ponderada i orientativa a la literatura produïda els primers setanta anys del segle xx. La implicació en l'arrancada de la revista *Els Marges* el 1974 s'inscriví també en el procés de creació recuperadora de plataformes útils per a l'estudi i la divulgació literàries, volgudament al marge de les servituds que un lligam massa estret amb les institucions acadèmiques podia comportar, però intel·lectualment vinculada a persones i a plantejaments majoritàriament universitaris i acadèmics en senti ampli i obert.

El curs 1971-72 havia estat professor de filologia espanyola i catalana a la Durham University i després, a partir del curs 1972-1973, s'incorporava com a professor de literatura catalana a la Universitat Autònoma de Barcelona, i esporàdicament al Col·legi Universitari de Girona, per la vinculació de la futura Universitat de Girona amb aquella universitat.

La seva docència, sempre ben fonamentada, honesta i generosa amb l'estudiant, va anar lligada des dels inicis, tant en els cursos de literatura general contemporània com en els més monogràfics o especialitzats, als temes de recerca i a les successives publicacions, centrades de primer en el Modernisme i Raimon Casellas, al qual va dedicar, pel que havia significat en la construcció d'una cultura moderna, literària i artística, a més de la tesi de llicenciatura, la de doctorat, publicada sota el títol *Raimon Casellas i el Modernisme* (1983), guardonada amb el premi de recerca 1984 de la Generalitat de Catalunya. Els cursos de doctorat ja els havia seguit a la Universitat Autònoma de Barcelona, entre els quals un sobre la novel·la naturalista i Narcís Oller amb el professor Joaquim Molas, i des d'aquesta universitat desplegà la seva persistent i qualificada activitat.

D'aleshores ençà fixaria continuadament l'atenció en la novel·la i altres formes de narrativa que, com consta en els títols de diversos estudis publicats, es relacionen amb l'estudi de «la lluita per la modernitat» al segle XIX i primers decennis del XX i amb la represa de la postguerra: de Martí Genís i Aguilar i Narcís Oller a Pere Calders, Llorenç Villalonga (sobretot per la interpretació de *Bearn o la sala de les nines*) i Lluís Ferran de Pol (sobretot per la revaloració de *La ciutat i el tròpic*), passant per Carles Bosch de la Trinxeria, Joaquim Ruyra i, de manera persistent, per Víctor Català, per Josep Pla o per la polèmica atada per Josep M. de Sagarra i per tota la novel·la dels anys vint i trenta, els avatars de la novel·la i de la narrativa en general apareixen regularment al seu llarg currículum de cursos fets a la Universitat Autònoma de Barcelona, de ponències, de conferències i de publicacions, entre les quals la síntesi sobre la narrativa de postguerra inclosa a la *Història de la literatura catalana. Part moderna* dirigida per Joaquim Molas. Va tractar un aspecte important del tema en què ha estat treballant encara més intensament els últims anys al seu discurs d'ingrés formal a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, *Escriure amb el ritme de la sang. La represa de la novel·la catalana (1925-1929)* (2005) —una part del que havia de ser la seva *Història i crítica de la novel·la a Catalunya*— i en el qual es plantejava establir els corrents

que predominen en la novel·la catalana de la segona meitat dels anys 20 i els procediments i vies que s'hi procuren per «arribar a un públic ampli» i per «prestigiar el gènere, aquell que ha de convertir-se en l'eix que ha de sostenir la literatura i la cultura», més enllà de la literatura d'evasió i incorporant els neguits i els problemes reals de la societat com a nova garantia d'èxit.

Encara, en un àmbit que desborda la narrativa i abasta altres gèneres, són de destacar els seus estudis sobre el que anomena «l'esfera del sagrat», sobre el Decadentisme, el Preraphaelisme i el Simbolisme, i els que aborden el tema del dolor i la mort o les creences religioses, sovint a propòsit de figures representatives d'un corrent o altre, com Joaquim Ruyra, Santiago Rusiñol o Joan Maragall, o d'obres significatives com *Misteri de dolor*, d'Adrià Gual, *Les multituds*, de Raimon Casellas, *Solitud*, de Víctor Català, o *Aires del Montseny* i altres obres finiseculars de Jacint Verdaguer, estimulat alguna vegada per la Societat Verdaguer, a la qual pertangué d'ençà de 2002; i també a propòsit de l'obra de l'arquitecte Antoni Gaudí: ambdós autors conflueixen a «De Verdaguer a Gaudí: renaixença, restauració i modernitat» (2002) i a «De Verdaguer a Gaudí: el mite fundacional» (2003). A Verdaguer ha dedicat estudis innovadors com «Verdaguer i el Modernisme. Una recepció controvertida» (1999) i «Verdaguer i el preraphaelisme. Algunes notes per a un estudi» (2002), i, a Gaudí, «Gaudí, arquitecte de Déu» —inclòs a *Intellectuals, cultura i poder. Entre el Modernisme i el Noucentisme* (1998)—, síntesi d'estudis anteriors sobre la figura de l'arquitecte en el context ideològic i artístic del seu temps, i en particular sobre la influència de Josep Torres i Bages.

Dintre la Universitat, a més de dirigir, en dos períodes (1986-1989 i 1997-1999), el Departament de Filologia Catalana, li és deguda la proposta i la direcció de projectes col·lectius per a la creació d'instruments de recerca, destacadament TRACES (exitosa base de dades de llengua i literatura catalanes creada el 1987) i el Grup d'Estudis de Literatura Catalana Contemporània (GELCC), amb participació interuniversitària, que ha impulsat diversos projectes de recerca en literatura contemporània, centrats els darrers anys en la història dels intel·lectuals a Catalunya, i que han donat lloc a simposis, tesis doctorals i publicacions diverses, que la seva dedicació i la seva confiança en els col·laboradors necessaris han dut a bon port:

«L'escriptor i la seva imatge» es proposava analitzar el procés de construcció de la imatge pública de l'escriptor com a representació de la intel·lectualitat a la Catalunya contemporània i la seva projecció social i en resultaren dues publicacions col·lectives, *L'escriptor i la seva imatge: Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània* (2006; guardonat l'any següent per la Universitat Autònoma de Barcelona amb el Premi d'Excel·lència Investigadora) i *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània* (2007), en què col·laborà amb sengles estudis: «El Modernisme: els intel·lectuals i la política», en què se centra en els grups que procuraven fer aflorar l'activitat intel·lectual i artística com a factor de regeneració social, tot procurant aconseguir una certa professionalització i una major incidència en l'opinió pública que va incorporar una certa consciència de catalanisme; i «L'escriptor modernista i l'esfera del sagrat», que dibuixa l'artista modernista, sovint incomprens i rebel, com a «personificació de la modernitat, un element reestructurador de la societat» que el menysprea o margina.

«Concepcions i discursos de la Modernitat a la literatura catalana dels segles XIX i XX», organitzat per treballar sobre el concepte de «modernitat» des de la seva aparició el segle XIX i la seva evolució i diversificació posterior en la literatura catalana a partir de l'establiment previ d'un corpus de materials, bàsicament format per articles teòrics i programàtics, desembocà en una publicació del mateix títol (2010), en què inclou l'estudi «Modernitat, Modernisme i la invenció de la història de la literatura catalana», anàlisi del procés de construcció de la història nacional de la literatura catalana, on projecta la seva perspectiva a les propostes de Joan Fuster, Joaquim Molas i Joan-Lluís Marfany.

«Cultura i literatura a Catalunya 1939-1959» aprofundia en el coneixement de la cultura i la literatura d'exili, en el de la cultura oficial durant els primers anys de la postguerra, en el de la

cultura i la literatura públiques, en llengua castellana, i en el de la literatura en llengua catalana durant el període, des de la clandestinitat i des de la conquesta d'espais públics i de mecanismes de recuperació de la tradició literària catalana durant els anys de la immediata postguerra. Castellanos col·labora a *Postguerra. Reinventant la tradició literària catalana* (2011) amb «Postguerra: del "1900" al modernisme. La reinvençió d'un moviment», estudi del procés que, a partir de la postergació del nacionalisme cosmopolita propi del Modernisme durant la postguerra, portarà, a partir dels anys seixanta, a valorar el moviment modernista com a factor de modernització de la cultura catalana; i a *Llegir l'exili* (2012) amb *L'ombra de l'atzavara: un viatge especial a l'alteritat*, d'un autor repetidament estudiat i a qui havia dedicat la pàgina web «Imatges i paraules de Pere Calders: una invasió subtil», basada en l'arxiu personal llegat a la UAB, en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans, del qual fou membre d'ençà de l'any 2003.

El 1998 havia estat Visiting Professor convidat per la British Academy de Londres i el maig i juny de 2011 féu una estada, per invitació, al Centre d'Études Catalanes de l'Université Paris Sorbonne (París IV), en el marc de la investigació que duia a terme sobre «La invenció del Modernisme» finançada per la Generalitat de Catalunya; i de la Generalitat de Catalunya obtingué la distinció per la Promoció de la Recerca Universitària per al període 2002-2006.

La preocupació per la relació de l'intel·lectual amb la seva societat, per la situació que hi té la llengua i la cultura i per la crisi de les Humanitats i les conseqüències del desprestigi social i de la preterició de la literatura i de la història de la literatura en l'ensenyament desemboca en estudis successius, de molts anys ençà: de «Funció actual de la història de la literatura», recollit al volum col·lectiu *Història i crítica de la literatura catalana avui* (1983) a *Quan les torres cauen. Reflexions entorn de la crisi de les Humanitats* (lliçó inaugural del curs acadèmic 2002-2003 de la Universitat Autònoma de Barcelona). El primer apareixia quan tot just es començava a consolidar un nou públic lector en bona part format pel conjunt d'estudiants de segon ensenyament i de l'universitari que necessita nous instruments per a la història i la crítica literàries, i quan comencen a aparèixer paral·lelament reserves suïcides a la necessitat i a l'oportunitat de la literatura, de la història de la literatura i de les grans figures de la literatura, i en particular de la literatura catalana, com a matèries curriculars. El discurs confirma que el prestigi de les Humanitats, de la filologia i de la literatura més en particular, ha sortit tocat dels canvis produïts els darrers vint anys en llur consideració social, tot expressant la seva preocupació per aconseguir un major i més eficaç lligam de la universitat amb la societat, amb vista a la imbricació de les humanitats amb la cultura pública per evitar lliurar «la cultura del futur en mans de multinacionals». Dos anys més endavant, a «En defensa de la literatura», insistia en la reflexió sobre el lloc de la literatura en la cultura de masses i en l'ensenyament, en la literatura com a eina de cohesió social, no subjecta als avatars dels negocis editorials i dels mitjans de comunicació. En l'endemig, *Literatura, vides, ciutats* (1997) inclou «El clos matern dels clàssics», en què insisteix en les dificultats per a la construcció cultural catalana i en la funció de la universitat i de tot l'espectre de la societat en l'obtenció d'una cultura nacional estable i renovable, que només pot existir si «la societat les crea en la consciència de la seva diferenciació en relació amb les altres i les utilitza en totes les seves funcions i dimensions». Tot el recull vol ser, després de la deriva folkloritzant i provincianitzant, condicionada i atida per la política franquista, de la societat decapitada per la guerra i l'exili i mancada d'orgull nacional, una contribució a la continuïtat i al gruix de qualitat de la reconstrucció duta a terme, «gairebé del no-res, en molts pocs anys, de tota una tradició acadèmica» adreçada als universitaris o a altres hipotètics lectors interessats, i inclou estudis sobre Verdaguier (l'esmentat «Verdaguier i el Modernisme»), Víctor Català i les ciutats de Girona, entorn del mite de la «ciutat morta», i de Barcelona, des de la de la febre de l'or olleriana a la de la relació conflictiva amb l'artista modernista, a la de la «ciutat ideal» i a la dels «baixos fons».

L'any següent, amb el recull esmentat *Intel·lectuals, cultura i poder* incidia, des de la perspectiva de l'intel·lectual no limitat a l'escriptor, a l'analista, al crític o a l'historiador de la literatura, en

el coneixement de la relació de l'intel·lectual i el poder i en el del procés de pensar el país, projectar-lo i construir-lo, en el context polític i intel·lectual del Modernisme i del Noucentisme, concretat en Antoni Gaudí, Jaume Massó i Torrents, Ramon D. Perés, Cebrià de Montoliu, Eugeni d'Ors, Josep Pijoan i Nicolau M. Rubió i Tudurí.

Altres aportacions també lligades a aquesta imbricació amb la societat són els seus articles periodístics de tema polític, cívic i literari i les edicions i antologies escolars i per a tots els públics, els estudis inclosos en diccionaris o les obres generals. Són de destacar l'*Antologia de contes modernistes* (1987), *El modernisme. Selecció de textos* (1988), per al seguiment de l'evolució ideològica i estètica d'un moviment divers, i l'*Antologia de la poesia modernista* (1990), reelaboració dels capítols escrits per a la ja esmentada *Història de la literatura catalana* dirigida per Joaquim Molas, que incloïa un extens capítol sobre l'«Escola mallorquina».

De les exposicions, és d'esmentar la darrera, «Joan Maragall, la paraula il·luminada», considerat com el punt d'inflexió decisiu de la «modernitat poètica», al qual dedicà un dels seus últims estudis publicats, «Joan Maragall: entorn de la seva poesia i de la poesia del seu temps», inclòs a *Maragall: textos i contextos* (2012), en el qual contrasta la poètica maragalliana amb els corrents literaris del seu temps i amb els emergents representats per poetes com Josep Carner o Carles Riba.

La convicció posada en la defensa dels valors literaris sòlids, convicció arrelada en el coneixement de la història de la literatura i en la lectura crítica, àmplia i profunda de les fonts i la bibliografia adients, ha permès a Jordi Castellanos construir una aposta canònica fonamentada, que vol obviar o relativitzar les modes reflexes, els interessos de clan, les vanitats estantisses i certs valors marginals, i defensar un programa cultural de construcció progressiva, decidida i ben armada que abasta el vessant docent, l'investigador i el d'alta divulgació, a través d'una multitud d'activitats que han incidit en les darreres generacions d'investigadors, de docents i d'estudiosos interessats en la història cultural i en la cultura viva del present per assegurar-ne el futur.

No és menor, entre aquestes activitats i col·laboracions, en què cal comptar la codirecció de la revista *Els Marges* els dos darrers decennis, la seva aportació a la difusió del teatre i a la seva dignificació, contribuint a crear instruments com l'Aula de Teatre de la Universitat Autònoma, o assessorant el Teatre Nacional de Catalunya (2004-2009), coincidint amb les preocupacions plantejades el 2004 en unes jornades de debat organitzades pel GELCC sobre el repertori teatral català, publicades sota el títol *Una tradició dolenta, maleïda o ignorada?* (2006).

Manuel JORBA
Institut d'Estudis Catalans
Universitat Autònoma de Barcelona

ÀNGEL MIFSUD CISCAR
(1954-2012)

Àngel Mifsud Ciscar va morir a Maó dia 22 de desembre de 2012. Havia nat el 10 de novembre de 1954 a Tavernes de la Vallidigna (La Safor). Del País Valencià a l'illa de Menorca, la vida d'aquest intel·lectual molt estimat havia passat primer per la Universitat de València on es llicencià el 1979 en Filosofia i Lletres (secció de Geografia i Història). Començà a fer feina com a professor substituït a Catalunya el curs 1979-1980; durant dotze anys exercí la seva professió a l'IES Bruguers de Gavà, al Baix Llobregat. El 1982 aprovà les oposicions a professor agregat de batxillerat en l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura. Durant el curs 1994-95 es traslladà a l'IES Joan Ramis i Ramis de Maó, on féu classes fins al curs 2004-05, en què va haver de demanar una comissió de serveis per malaltia, la qual li va permetre realitzar tasques relacionades amb l'institut, però fora